

som ved hjemkomsten efter et slag skal have sagt, at han og hans ledsagere nu kom fra den lille jihad til den store.

Den store jihad opfattes derfor traditionelt som den enkelte muslims daglige bestræbelse på at være en god muslim og indrette sin tilværelse efter islams forskrifter.

Den lille jihad opfattes som pligten til at kæmpe (eventuelt væbnet) for islams sag. Hvornår dette kan komme på tale, har der dog været uenighed om blandt de retslærde. Det opfattes oftest som en kollektiv pligt til at forsvare islam i tilfælde af, at umma'en er truet – men kan også i nogle tolkninger opfattes som en pligt til at udbrede islam til nye områder (eksempelvis opererede islamiske retslærde i middelalderen med en to-delning af verden, hvor dar-al-islam – "islams hus/ område" – ideelt set skulle udbredes til dar-al-Harb – "krigens hus/ område", dvs. ikke islamske områder).

I de senere år har betegnelsen "jihadister" vundet udbredelse til at beskrive militante islamiske grupper, som tillægger den lille jihad særlig betydning, og som tolker deres politiske og væbnede kamp som led i en større global jihad mod islams fjender. Ud fra denne overbevisning kan eksempelvis Al-Qaeda- og IS-inspirerede grupper opfatte deres (evt. terror-) aktioner som legitime midler i en større religiøst-ideologisk sags tjeneste.

TÆNK SELV

- Hvilken jihad hører man mest om i medierne? Hvorfor?
 - Hvilken interesse kan militante grupper have i at kalde deres væbnede kamp for en jihad?
-

SHARIA

Islam giver mulighed for at udlede en række regler og retningslinjer for menneskets tilværelse. Efter traditionel islamisk opfattelse har Gud netop åbenbaret en række anvisninger, som mennesket bør følge i sin bestræbelse på at opnå frelsen. Denne guddommelige lov eller "vej" kaldes for *sharia*, og siden profetens død har udledningen af sharia været en central opgave for religionens skriftslærde (*ulema*).

Inden for traditionel islamisk ret opererer man ikke med en verdslig eller ikke-religiøs sfære, som ligger uden for den religiøse lovs rammer. Man forholder sig til en lang række forhold vedrørende gudsdyrkelse, levevis og samfundsindretning, som man ikke inden for vestlig retsopfattelse vil opfatte som hørende under retssystemet. I praksis er muslimer

samt muslimske stater dog meget splittet i spørgsmålet om sharia'ens rolle. Historisk set har denne splittelse rod i de udfordringer, som store dele af den islamiske verden blev stillet overfor i forbindelse med mødet med 1800- og 1900-tallets europæiske kolonimagter. Udover imperialismen medbragte kolonimagterne også det moderne tankegods, som havde været under udvikling i Europa siden oplysningstiden: videnskab, industrialisering, nationalisme, demokratisering, ligestilling og sekularisering. Derved blev man konfronteret med – og i en række tilfælde påtvunget – andre måder at indrette samfundet på end den, som traditionel islam foreskrev.

HVORDAN UDLÆGGER MAN SHARIA?

Sharia kan oversættes med "vejen til kilden", dvs. den vej eller lov (i bred forstand), som Gud har anvist for mennesket. Men hvordan finder man frem til denne vej?

Inden for traditionel islamisk retsvidenskab (*fiqh*) har man opereret med to primære kilder til at udlede sharia:

- Vigtigste fundament er *Koranen*, som opfattes som Guds direkte tale til mennesket og dermed højeste autoritet.
- Derefter følger *sunna*, profetens sædvane – dvs. hvad profetens skal have sagt og gjort i forhold til et bestemt emne / problemstilling. Profetens sædvane udledes af hadith-tekster, dvs. en række tekst-samlinger med overleveringer om profetens liv og virke – generelt indsamlet i 700- og 800-tallet. Der findes forskellige Hadith-samlinger, hvis autenticitet og dermed autoritet kan diskuteres og vurderes forskelligt.

Udover de to primære kilder har de retslærde benyttet sig af forskellige andre principper, herunder:

- *Qiyas*: Analogier/ sammenligninger – kan man i de primære kilder finde tilfælde som ligner den problemstilling, som man ønsker svar på?
- *Idjma*: Konsensus – dvs. hvad har man tidligere været enige om på dette område?

Som det fremgår, indebærer udledningen af sharia et betydeligt fortolkningsarbejde.

LOVSKOLERNE

I 700-tallet og 800-tallet etableredes efterhånden forskellige retstraditioner, hvor de retslærde samlede sig i forskellige lovskoler, der siden blev normgivende i forskellige dele af den islamiske verden: Sunni-skolerne *Hanafi*, *Maliki*, *Shafi* og *Hanbali* samt shia-skolen *Jafari* (alle opkaldt efter grundlæggeren). Inden for lovskolerne udfoldede sig et detaljeret arbejde med at klassificere menneskelige handlinger inden for to hovedkategorier: tilladt (*halal*) eller forbudt (*haram*).

Med til sharia hører bestemte spiseregler. Ved halal-slagtning i Danmark får dyret efter bedøvelse halsen skåret over og dør derefter ved afblødning. I forbindelse med slagtningen fremsiges en bøn over dyret.

I dag spiller lovskolerne fortsat en vigtig rolle. Inden for lovskolerne uddannes de muslimske lærde, som varetager religiøse / juridiske embeder og vejleder i de religiøse spørgsmål, som løbende opstår: Hvordan skal man eksempelvis forholde sig til moderne teknologi, prævention og kvinders ligestilling? Traditionelt har højtstående religiøse autoriteter, såsom muftier, kunnet udstede religiøse belæring, fatwa'er, og dermed fastsætte en praksis inden for et givent område.

I de senere årtier er lovskolernes traditionelle monopol på udlægning af religionen dog blevet udfordret. I takt med et stigende uddannelsesniveau samt øget tilgang til information, er der opstået en række forskellige reformorienterede islamiske bevægelser. Disse betoner de troendes egne muligheder for at udlægge traditionen, og finde ind til den "sande islam", bl.a. gennem "shopping" mellem de forskellige lovskoler. En sådan "demokratisering" behøver dog ikke føre til mere modernistisk orienterede fortolkninger af islam. En frigørelse fra de traditionelle religiøse autoriteter kan også føre til stærkt selektive læsninger af Koranen og eventuelt mere fundamentalistiske udlægninger.

TÆNK SELV

- Hvilke faktorer kan bidrage til at, at flere muslimer stiller spørgsmålstejn ved de traditionelle autoriteter og selv vil udlægge den religiøse tradition?

OVERBLIK

	TRADITION- ALISME	SEKULARISME	FUNDAMENT- ALISME	MODERNISME
Holdning til lovskoler	Man tilslutter sig lovskolerne.	Oftest ingen betyd- ning.	Skepsis ovf lovsko- ler, idet de opfattes som senere tilføjel- ser til islam.	Kan bruges som inspirationskilder.
Holdning til sharias rolle	Sharia skal være fundament for egen og familiens livfø- relse.	Sharia kan inspirere i fht den enkeltes tro, gudsdyrkelse og moral.	Samfundet skal indrettes efter Sha- ria'ens principper.	Sharia skal vejlede, bl.a. i fht tro og mo- ral – og fortolkes ind i en moderne sam- menhæng.
Holdning til moderne, sekularisere- de samfund	Skepsis – men søges ignoreret gennem opretholdelse af egen traditionel livsførelse.	Man tilslutter sig livsstilen i moderne samfund.	Afvises. Moderni- teten opfattes som en krisetilstand, der bør forandres.	Man accepterer og tilslutter sig dele af det moderne sam- fund. Men mener også, at islam bør spille en større sam- fundsmæssig rolle.

TILGANGE TIL SHARIA

Til at illustrere de forskellige opfattelser af sharia blandt muslimer i dag, kan man opstille følgende *idealtyper* (dvs. forenklede "kategorier", som kan hjælpe med at strukturere den virkelighed, man undersøger):

- *Traditionalister* ønsker at fastholde islam, som den traditionelt har været praktiseret. Her lægger man vægt på retsskolernes og de lærdes udlægning af religionen. Vedr. sharia'ens råderum er man primært optaget af at indrette sin egen samt familiens livsførelse efter de traditionelle forskrifter, mens man dog sjældent vil engagere sig i den politiske kamp for religionens plads i samfundet.
- *Sekularister* indretter derimod deres religionsudøvelse efter de rammer, som efterhånden er blevet normen i en række vestlige samfund, herunder Danmark: Religion opfattes som en ren privatsag og et tros-spørgsmål. Ud fra denne position kan sharia'en nok være en vigtig inspirationskilde for den enkelte (ikke mindst på det etiske område), men den skal ikke spille en rolle på samfundsniveau.
- *Fundamentalister* afviser tanken om, at der er dele af menneskets tilværelse og samfund som kan "udskilles" fra religionen. Islam opfattes som vejen til det ideelle samfund, og sharia'en bør følgelig råde inden for alle områder, herunder i retssystemet som samfundets lovgrundlag. Idealet er oftest den måde, som man mener, at islam blev praktiseret

under profeten og de første kaliffer. Derved vil fundamentalisten ofte være skeptisk overfor lovskolernes senere tolkninger af religionen. I stedet praktiserer man en egen, bogstavelig – og ofte selektiv – læsning af Koranen og hadith. For fundamentalisten er det moderne, sekulariserede samfund en krisetilstand, som evt. bør bekæmpes således at den guddommelige orden kan genoprettes. Det er dog vigtigt, at være opmærksom på, at denne kamp ikke behøver at opfattes voldeligt: som oftest vil man opfatte mission (dawa) som det legitime middel.

- Modernister mener som fundamentalisterne, at islam er vejen til det ideelle samfund. Man mener dog, at islam kan tilpasses det moderne samfunds præmisser og bidrage til dets videre udvikling – gerne som inspirationskilde for politikere og lovgivere. Generelt kan tolkningen af sharia'en udlægges til den enkelte muslim, og gennem "shopping" mellem de forskellige retsskoler kan man udlede moderne tolkninger af religionen. Eksempelvis kan modernister tolke den traditionelle islamiske praksis med shura (rådslagning) som udtryk for, at islam og demokrati er forbundet. Ligeledes vil man ofte tolke sharia'ens fysiske straffe i overført betydning: Hvis intentionen bag den traditionelle straf for tyveri (håndsafhugning) er at afskære tyven fra at stjæle, kan denne straf i dag erstattes med fængselsstraf.

EURO-ISLAM

En strømning inden for modernismen, som ofte forbindes med den schweiziske muslimske debattør og filosof, Tariq Ramadan. fortalere for euro-islam lægger vægt på, at islam gennem de sidste fyre år har udviklet sig til også at være en europæisk religion. Europæiske muslimer kan ifølge denne opfattelse godt forene deres muslimske og europæiske rødder og leve velintegreret med deres overvejende kristne omgivelser i et moderne sekulariseret samfund. "Bevægelsen" er dog splittet i spørgsmålet om sharia'ens rolle. Denne uklarhed, samt selve bestræbelsen på at forene "islamske" og "vestlige" værdier, har endvidere affødt mistænksomhed og kritik fra både religiøs og ikke-religiøs side.

Tariq Ramadan taler ved en konference i ISNA (Islamic Society of North America) i 2010.

TÆNK SELV

- Hvilke muligheder eller vanskeligheder kan muslimer ud fra de forskellige positioner have med at praktisere islam i det danske samfund?
 - Hvilke metodiske og etiske overvejelser må man gøre sig, når man kategoriserer mennesker i idealtyper? (Læs evt. mere om idealtyper på s. 154).
-

HVAD ER ISLAMISK FUNDAMENTALISME?

Vi hører om det næsten dagligt i medierne. Men hvad dækker det egentligt over? Islamisk fundamentalisme kan ses som en del af det generelle religiøse fænomen fundamentalisme, og kan siges at have gennemgået to "bølger":

- En første bølge startede i 1920'erne og er især repræsenteret ved den betydningsfulde islamiske bevægelse *Det Muslimske Broderskab*, stiftet af egypteren Hassan al-Banna i 1928. Kendetegnende for denne periodes fundamentalistiske bevægelser er en stærk politisering af islam: Islam skulle være samfundets – eksempelvis Egyptens – bærende ideologi. Man bruger derfor ofte betegnelsen islamisme (islam som politisk ideologi) for fundamentalismens første bølge.
- En anden bølge startede i 1970'erne. Denne bølge betegnes også *nyfundamentalisme*. Inden for denne strømning deler man islamismens ideologiske udgangspunkt, men hvor islamismen oftest har en mere klart defineret national politisk dagsorden (eksempelvis omdannelse af det egyptiske samfund) repræsenterer nyfundamentalismen en bredere, globaliseret dagsorden: Man opfatter sig som del af en global umma under pres fra en uretfærdig, vestligt domineret verdensorden.

Løsningen opfattes som en genoplivning af den "sande" islam, som den blev praktiseret i islams tidligste periode. Eksempelvis ønsker de såkaldte salafi-grupper at skabe en islam, som de mener den blev praktiseret af "forfædrene" – dvs. de første generationer af muslimer. Kommunikationen og missionsvirksomheden foregår ofte over internettet og løsrives derfor fra de traditionelle religiøse autoriteter: Derved kan nyfundamentalismen også ses som en del af en generel religiøs udvikling i de seneste år: Religionerne individualiseres og indgår i senmoderne menneskers søgen efter – og konstruktion af – en identitet. I den forbindelse kan den islamiske fundamentalisme (samt den militante udgave, jihadismen), som den optræder i de vestlige samfund i disse år, også anskues som en form for modkultur.

TÆNK SELV

- Hvilke faktorer kan bidrage til, at man tiltrækkes af fundamentalismen?
- Hvad menes der med, at fundamentalismen kan opfattes som en modkultur?

ISLAM OG KØNSROLLER

Findes der bestemte islamiske kønsroller – eller ligefrem et bestemt islamisk kvindesyn?

Svaret afhænger af den historiske og kulturelle sammenhæng. Islams formative periode, hvor religionens centrale tekstgrundlag (Koranen og hadith) blev til, fandt sted i 600- og 700-tallets Mellemøsten. Der var tale om traditionelle patriarkalske (dvs. hvor manden er familiens overhoved) nomade- og landbrugssamfund. Det er derfor ikke overraskende, at traditionel islamisk retspraksis baseret på Koranen og hadith rummer bestemmelser, der nok ligestiller kønnene overfor Gud, men samtidig sætter manden i en privilegeret position i forhold til kvinden: Børnene i et ægteskab følger manden, som samtidig har mulighed for polygami samt

Det muslimske tørklæde har medført en række debatter i Danmark. Er det udtryk for undertrykkelse, når en kvinde bærer tørklæde? Eller er det en menneskerettighed og udtryk for et personligt religiøst valg? Tørklædet kan signalere forskellige ting afhængigt af konteksten. Her ses politikerens Asmaa Abdol-Hamid (Enhedslisten) på vej til byrådsmøde i Odense. Abdol-Hamid blev i 2009 den første muslimske kvinde med tørklæde i en politisk folkevalgt forsamling i Danmark. Forinden havde hendes kandidatur til Folketinget medført debat om muligheden for at bære tørklæde på Folketingets talerstol.

lettere adgang til skilsmisse. Ligeledes tæller kvinder halvt i forhold til mænd i forbindelse med vidnesbyrd samt arveret.

I en række moderne og senmoderne samfund (som eksempelvis det danske) har ligestilling mellem kønnene vundet betydelig udbredelse i løbet af 1900-tallet – en udvikling som i takt med globaliseringen i disse år spreder sig til store dele af kloden. Den traditionelle islamiske udlægning af kønsrollerne er derved kommet under pres, og emnet kræver derfor religiøs bearbejdning og fortolkning. Dette fortolkningsarbejde kan følge forskellige spor, bl.a.:

- De traditionelle kønsroller kan fastholdes på trods af den øvrige udvikling på området (den traditionalistiske / evt. fundamentalistiske position). Dette kan føre til, at den religiøse praksis i stigende grad kommer ud af trit med det omgivende samfund.
- De traditionelle kønsroller fastholdes, men forsynes med en mere tidsvarende forklaring, fx at der ikke er tale om forskelsbehandling, men at kønnene er forskellige og supplerer hinanden i opgaver og ansvarsområder.
- Kønsrollerne omtolkes i retning af ligestilling mellem kvinder og mænd, således at de kommer mere i overensstemmelse med det omgivende samfund. Der ses evt. bort fra ”problematisk” skriftsteder eller disse omtolkes, således, at det, der opfattes som den korrekte mening/intention kommer frem (den modernistiske position). Fx kan islamske feminister fremføre, at idet Muhammed og Koranen forbedrede vilkårene for samtidens kvinder betydeligt, må konsekvensen i dag være fuld ligestilling mellem kønnene.
- Spørgsmålet om kønsroller nedtones fra religionen. I stedet betones, at religiøs praksis er et trosspørgsmål mellem den enkelte og Gud (den sekularistiske position).

De nævnte positioner repræsenterer forskellige opfattelser af islamiske kønsroller. De eksisterer – og konkurrerer – side om side i et samfund (også det danske), og hvem, der har mest succes med at sætte sin udlægning af religionen igennem, afhænger af en række sociale og politiske forhold. Endvidere påvirkes processen af lokale kulturer og traditioner.

TÆNK SELV

- **Undersøg, hvordan kvinders kamp for ligestilling er forløbet i Danmark?**
 - **Hvorfor har der været meget debat i både Danmark og andre europæiske lande om islam, kønsroller og tørklæder?**
-

ISLAM I DANMARK

Islam er i dag en levende religiøs tradition i Danmark og gennemgår i disse år en række interessante udviklinger. Der findes ikke præcise opgørelser over antallet af muslimer i Danmark (borgernes religiøse tilhørsforhold henregnes til privatsfæren og må ikke gøres til genstand for registrering), men nogle forskere vurderer antallet til ca. 260.000, eller godt 4,7 % af befolkningen. Islam har dermed i løbet af godt 50 år etableret sig som Danmarks næststørste religion, og en række islamiske foreninger, moskéer og kulturhuse bidrager til landets religiøse landkort, ikke mindst i de større byer.

TÆNK SELV

- **Hvorfor må man ikke registrere borgernes religiøse tilhørsforhold i Danmark?**

Den historiske baggrund for islam i Danmark var 1960'ernes højkonjunktur. Her kom gæstearbejdere fra bl.a. Tyrkiet, Jugoslavien, Pakistan og Marokko til Danmark for at arbejde i industrien. En del af disse gæstearbejdere med muslimsk baggrund samt eventuelt sammenførte familiedlemmer organiserede sig i religiøse fællesskaber og dannede dermed de første moskéer i landet.

Senere – i løbet 1980'erne, 1990'erne samt 00'erne – kom også flytninge fra en række muslimske lande til Danmark (eksempelvis fra Iran, Libanon, Somalia, Irak og Afghanistan). Derved udgør muslimer i Danmark en kulturelt meget sammensat gruppe, og islam i Danmark er derfor præget af en stor mangfoldighed i religionsudøvelsen.

De første moskéer i Danmark blev ofte etableret af muslimer med samme nationale baggrund, således at man kunne samles om prædikener på modersmålet i forbindelse med fredagsbønnen (eksempelvis arabisk eller tyrkisk). I de senere år er der dog opstået flere nye moskéer. Initiativtagerne er ofte 2.- eller 3.-generations muslimer i Danmark, som er født og opvokset i landet og dermed ikke deler forældrenes eller bedsteforældrenes orientering mod et tidligere hjemland. Man opfatter sig som *danske muslimer*, og de nye moskeer kan derfor blive udgangspunkt for defineringen af en dansk islam.

En anden trend blandt 2.- og 3.-generation af muslimer i Danmark kan være, at man orienterer sig mod muslimer internationalt, dvs. på tværs af nationale skel. Denne identificering med den *globale umma* kan ses som et element i globaliseringen, hvor netop sådanne kulturelle netværk får en ny og vitaliseret betydning – ofte i kraft af internettets kommunikationsmuligheder.

I de senere år er der opført flere nye moskeer i Danmark. Her moskeen og kulturcenteret i Rovsinggade på Nørrebro i København fra 2014.

TÆNK SELV

- Hvilken indflydelse kan de forskellige måder at orientere sig religiøst på have for integrationen i Danmark?

ISLAM OG IDENTITET

Sociologiske mekanismer, som knytter sig til det at udgøre en religiøs minoritet i et samfund, bidrager også til identitetsprocesser blandt danske muslimer. I et samfund som det danske, hvor majoritetsbefolkningen er forankret i en lutheransk, evt. kultur-kristen, tradition (godt 78 % af den danske befolkning er medlemmer af Folkekirken), vil man som muslimsk minoritet forholde sig til sin religion og religiøse identitet på en anden måde, end hvis man var del af majoriteten. Grundlæggende kan tale om to "idealtypiske" reaktioner:

- Man kan som minoritet lægge vægt på at opretholde de særlige religiøse traditioner, som definerer gruppen og markerer forskellen til majoriteten. Sagt med andre ord: Man bliver mere religiøs end det omgivende samfund og lægger vægt på ikke at blive assimileret ind i

Kan dansk identitet favne forskellige kulturelle og religiøse baggrunde?

majoriteten. Immigranter kan f.eks blive væsentligt mere religiøse end de ville have været i deres hjemland.

- Et andet og modsat rettet reaktionsmønster er, at man som minoritet bliver påvirket af det omgivende samfunds forhold til religion og gradvist overtager de dominerende kulturelle normer. Som religionshistorikeren Mikael Rothstein har udtrykt det, vil mange danske muslimer finde en "melodi" i deres religiøsitet, som minder om den protestantiske: Religionen bliver en privatsag, og noget som primært udøves i familien og ved særlige lejligheder.

TÆNK SELV

- Prøv med dine egne ord at forklare de to nævnte reaktionsmønstre: Hvorfor reagerer man sådan?

Med til billedet af islam i Danmark hører også en lille gruppe af etniske danskere som hvert år konverterer til islam. Denne gruppe bidrager til at nuancere tidligere perioders tendens til at opfatte befolkningen i adskilte kategorier som "danskere" og "muslimer". For mange danske muslimer – og for integrationen af religiøse minoriteter i landet generelt – er det netop af afgørende betydning, at danskhedsbegrebet defineres, så det kan rumme medborgere som er *både* danskere og muslimer.

TÆNK SELV

- Hvad vil det sige at være dansk? Kan man definere danskhed?
- Hvorfor er det vigtigt for integrationen, at danskhedsbegrebet defineres, så det kan rumme medborgere som er både danskere og muslimer?